

Provinciale Staten
Van Limburg

Cluster CULT
Ons kenmerk DOC-00267416
Uw kenmerk -
Bijlage(n) 3

Behandeld M.C. Demeijer
Telefoon +31 6 25 77 94 97
Maastricht 9 juni 2022
Verzonden 9 juni 2022

Onderwerp

Mededeling portefeuillehouder Tussentijdse evaluatie beleidsprogramma Monumenten 2020-2023 en beleidsprogramma Archeologie 2020-2023

Geachte Staten,

Via deze mededeling portefeuillehouder informeren wij u over de tussentijdse evaluatie van het beleidsprogramma Monumenten 2020-2023 en de financiële tussenrapportage van het beleidsprogramma Archeologie 2020–2023.

Monumenten

Op 13 december 2020 hebben uw Staten het beleidsprogramma Monumenten 2020-2023 '*Monumenten behouden, benutten en beleven*' vastgesteld. Dit beleidsprogramma zet in op het behoud en het in goede staat houden van het gebouwd Limburgs erfgoed. Hiervoor is in totaal € 33,45 mln. beschikbaar gesteld voor deze bestuursperiode. Daarbij is aan uw Staten toegezegd dat de staat van onderhoud van de Limburgse buitenplaatsen wordt meegenomen bij de tussentijdse evaluatie van het beleidsprogramma Monumenten (T8560).

Ten aanzien van de evaluatie concluderen wij dat we op koers zijn in de uitvoering van het beleidsprogramma. Zowel inhoudelijk als financieel zijn eigenaren ondersteund bij het restaureren, onderhouden en herbestemmen van gemeentelijke- en rijksmonumenten. Van het totale beschikbare budget van € 33,45 mln. is ruim € 15 mln. tot nu toe besteed. Als gevolg van de maatregelen rondom COVID-19 zijn enkele activiteiten, bijvoorbeeld de opgave duurzaamheid en toegankelijkheid, uit het beleidsprogramma nog in uitvoering of anders uitgevoerd.

Tevens is de uitvoering van het Kerkenprogramma nog niet voldoende gerealiseerd. De oorzaak hiervan is het feit dat de huidige subsidieregeling op een aantal punten niet het gewenste maatschappelijk effect heeft waardoor binnen het Kerkenprogramma voor 2022 nog € 4,8 miljoen beschikbaar en voor 2023 nog € 1,9 miljoen beschikbaar is. Voor het Kerkenprogramma 2022 wordt een nieuwe subsidieregeling gepubliceerd die toegankelijker en laagdrempeliger is. Hierover zijn uw Staten via een mededeling portefeuillehouder op 12 april 2022 geïnformeerd (GS DOC-00238706).

Daarnaast hebben er door de maatregelen geen of nauwelijks publieksactiviteiten plaatsgevonden en was het bezoeken van locaties niet mogelijk. De afgelopen twee jaar is daarom vanuit het beleidsprogramma Monumenten actief ingezet op het ondersteunen van restauratieprojecten ten tijde van corona. Hiermee is de bouwsector gestimuleerd om onverminderd in te blijven zetten op de restauratie van monumenten. Door de vele aanvragen en verleningen is dit een succesvolle maatregel gebleken. Voor de komende periode zal voor zowel restauratie als onderhoud een grote behoefte blijven ten aanzien van financiële ondersteuning.

Archeologie

Op 7 februari hebben uw Staten het beleidsprogramma Archeologie 2020-2023 '*De kracht van archeologie. Ontsluiten, vertellen, verbinden, toepassen*'. vastgesteld. Dit beleidsprogramma zet in op het vergroten van de (digitale) zichtbaarheid en toegankelijkheid van archeologie in de Limburgse samenleving, verbindt partijen met elkaar en laat mensen vaker met de verhalen achter de vondst in aanraking komen. Hiervoor is in totaal € 3.068.200 beschikbaar gesteld voor deze bestuursperiode, waarvan € 1,5 mln. vanuit de intensiveringsmiddelen Monumenten beschikbaar is gesteld. In het beleidsprogramma Archeologie is opgenomen dat wij uw Staten tussentijds informeren op basis van een financiële tussenrapportage.

De afgelopen twee jaar zijn vanuit actielijn 1 diverse archeologische publieksprojecten ondersteund die er op gericht zijn om archeologie voor een breed publiek te ontsluiten. In alle projecten zijn vrijwilligers betrokken in de uitvoering ervan. Daarnaast zijn de grote projecten zoals De Vondst, Via Belgica en Archeoroute uitgevoerd. Actielijn 1 is hierdoor uitgevoerd. Voor de periode 2022-2023 zijn er geen intensiveringsmiddelen geraamd voor deze actielijn. Enkel de beschikbaar gestelde middelen voor De Vondst en Via Belgica zijn in 2022 beschikbaar. Vanuit actielijn 2 is ingezet op de kwaliteit en efficiency van archeologisch onderzoek en de benutting van de resultaten ervan. Voor de resterende bestuursperiode zijn enkel voor actielijn 2 nog middelen beschikbaar. Daar waar mogelijk maken we in de periode 2022-2023 vanuit actielijn 2 de verbinding naar actielijn 1 door projecten te ondersteunen die zich richten op de wettelijke archeologische verplichtingen waarbij tevens publiek en vrijwilligers worden betrokken.

T8560

Conform T8560 heeft stichting Monumentenwacht Limburg een inventarisatie uitgevoerd naar de staat van onderhoud van de Limburgse buitenplaatsen gericht op een veldverkenning naar de gesteldheid van het historisch groen en de invloed van het klimaat. Het eindrapport (bijlage 3) met aanbevelingen is in oktober 2021 ontvangen.

Ten aanzien van het historische groen concludeert de Monumentenwacht dat:

- De historische groene structuurdragers (o.a. parken, lanen, boomgaarden) grotendeels behouden zijn gebleven en dat met groot onderhoud kan het beheer op peil worden gehouden;
- Dat veel groen vanwege de hoge leeftijd op z'n retour is en dat hier sprake is van een natuurlijk proces en dat inzet op verjonging (herstel en nieuwe aanplant) van belang is;
- Dat er geen verdrogingsverschijnselen zijn geconstateerd; de invloed van klimaatsverandering is pas zichtbaar op de langere termijn en er wordt aangegeven dat het inzetten op waterbergend vermogen zoals waterlopen, vijverpartijen en natuurlijke buffers eveneens van belang is.

In de komende periode zal ambtelijk worden verkend hoe deze aanbevelingen kunnen worden geborgd. Wij beschouwen hiermee T8560 als afgedaan.

Voor de resterende bestuursperiode blijven wij ons onverminderd inzetten voor het behouden, benutten en beleven van zowel monumenten als archeologische vondsten en verhalen op basis van de daarvoor door uw Staten beschikbaar gestelde middelen. Daar waar nodig zullen wij actief Provinciale Staten informeren over de uitvoering van deze beleidsprogramma's.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

G.J.W. Gabriëls

Tussentijdse evaluatie beleidsprogramma monumenten 2020-2023

Monumenten behouden, benutten én beleven

www.limburg.nl

provincie limburg

Op 13 december 2019 is het beleidsprogramma Monumenten 2020-2023 door Provinciale Staten vastgesteld. Dit beleidsprogramma maakt onderdeel uit van de portefeuille Erfgoed, Archeologie en Monumenten, waaronder het beleidsprogramma Archeologie 2020-2023 en de Beleidsbrief Erfgoed 2021-2022¹vallen. Het monumentenbeleid is gericht op het behoud, het blijvend in goede staat houden en de herbestemming van het gebouwd Limburgs erfgoed om zodoende het erfgoed te behouden voor toekomstige generaties. De uitgangspunten van het monumentenbeleid 2020-2023 zoals benoemd in het beleidsprogramma vormen de basis van deze tussentijdse evaluatie.

Met deze tussentijdse evaluatie wordt aan de hand van de 16 geformuleerde opgaven uit het beleidsprogramma een overzicht van de stand van zaken van de uitgevoerde activiteiten gegeven en wordt op basis hiervan een overzicht van de activiteiten gegeven die nog zullen worden uitgevoerd in 2022 en 2023. Oranje betekent dat we op koers zijn in de uitvoering. Grijs betekent dat we deels op koers zijn in de uitvoering. Daarnaast is in een tabel de financiële stand van zaken weergegeven.

Uitgangspunten Monumentenbeleid 2020-2023

- We zetten ons in voor de instandhouding van zowel rijksmonumenten als gemeentelijke monumenten; hierbij investeren we extra in monumentaal groen erfgoed;
- De instandhouding van monumenten benaderen we waar mogelijk vanuit de ensembledachte: het erfgoed én zijn omgeving;
- We blijven ons door middel van een meerjarenprogramma inzetten voor de restauratie en herbestemming van monumentale kerken alsook voor de herbestemming van beeldbepalende niet-monumentale kerken;
- Voor het monumentaal industrieel erfgoed zullen we binnen het programma 'Kwaliteitsimpuls Limburgse centra' bijzondere aandacht vragen
- We leveren extra inspanningen voor het behoud van historische interieurs en roerend religieus erfgoed;
- We zetten in op het onderhoud van rijksmonumenten die economisch niet rendabel zijn;
- We investeren in duurzaamheid en toegankelijkheid en volgen hiermee het rijksbeleid;
- Bij de uitvoering van restauraties is het van belang dat de restauratiekwaliteit en vakmanschap voldoende zin gewaarborgd;
- Ten behoeve van het behoud van klein Limburgs erfgoed geven we extra waardering aan de inzet van vrijwilligers;
- We faciliteren gemeenten in hun erfgoedbeleid;
- We zetten in op de verbindende kracht van erfgoed in relatie tot de leefomgeving en overige ruimtelijke opgaven;
- We ondersteunen complexe herbestemmingsopgaven middels de inrichting van een ErfgoedLab;
- We geven uitvoering aan de wettelijke taken Interbestuurlijk toezicht voor het erfgoeddomein en het provinciaal adviesrecht bij vergunningaanvragen en erfgoed binnen de Omgevingsvisies;
- We hebben speciale aandacht voor grote monumentale objecten die buiten de provinciale regeling vallen en spelen waar nodig in op incidentele ontwikkelingen.

¹ Voor de periode 2020-2021 is de beleidsbrief Erfgoed 2020-2021 'Erfgoed leeft!' opgesteld. Voor het erfgoedbeleid in de periode 2020-2021 en de periode 2022-2023 is budget beschikbaar gesteld vanuit de intensiveringsmiddelen Cultuur.

Opgave 1: Instandhouding van rijksmonumenten en gemeentelijk beschermde monumenten

Doelstelling van deze opgave is het toekomstig behoud van monumenten die een urgente restauratieopgave hebben; hiermee wordt het verval van deze monumenten voorkomen.

Wat hebben we gedaan?

Coronamaatregelen

Vlak na het vaststellen van het beleidsprogramma in december 2019 kregen we begin 2020 te maken met de Coronapandemie waarvan de gevolgen op dat moment voor de bouwsector nog niet waren te overzien. Conform de derde informerende brief aan PS van 14 april 2020 inzake de provinciale coronamaatregelen zijn ter stimulering van de bouwsector bij de uitvoering van de restauratieregeling maatregelen getroffen om restauratieprojecten te versnellen. Door het stimuleren van de bouwsector in deze periode zijn meer restauratieprojecten uitgevoerd, is verder verval van deze monumenten voorkomen en zijn er meer monumenten behouden voor de toekomst. We hebben op basis van onze provinciale rol, waarbij we als makelaar en verbinder willen anticiperen op maatschappelijke ontwikkelingen, middels telefonische consultaties eigenaren actief benaderd met de vraag naar urgente restauratieopgaven. Hierdoor konden meer projecten met een urgente restauratieopgave op korte termijn gesubsidieerd worden. Om restauratieprojecten versneld te kunnen uitvoeren is tevens de voorwaarde dat het monument na voltooiing een bestemming moet hebben tijdelijk (2020 en 2021) uit de restauratieregeling gehaald.

De totale inzet voor de instandhouding van monumenten voor de periode 2020-2023 middels de uitvoering van een restauratieregeling bedraagt € 12 mln. In 2020 is gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in het kader van de coronamaatregelen het subsidieplafond te verhogen van € 3 mln. naar € 5,4 mln. door middelen uit volgende jaren naar voren te halen. Hierdoor zijn in het jaar 2020 meer projecten financieel ondersteund. Dit betekent dat er voor de periode 2022-2023 minder middelen dan geraamd ter beschikking zijn voor restauratie. De verwachting is dat de regeling wederom overvraagd wordt.

Restauratieregeling 2020-2022

De restauratieregeling 2020-2022 is met twee openstellingstermijnen en een plafond van € 5,4 mln. volledig besteed. In totaal zijn 40 projecten gehonoreerd binnen deze regeling. Het gaat hierbij om een groot aantal hoeves, kastelen, industrieel erfgoed en groen erfgoed.

De subsidie is verleend aan projecten met een urgente restauratieopgave die middels een provinciale ondersteuning worden behouden voor de toekomst en waarbij verder verval is voorkomen. Hiermee draagt de regeling bij het onze provinciale beleidsdoelstelling.

Wat daarnaast opvalt is dat de meeste projecten in Zuid-Limburg worden opgepakt (ongeveer 2/3 tegenover 1/3). Dit is te verklaren doordat het overgrote merendeel van de monumenten zich in het zuiden van de provincie bevinden. De meeste monumenten die een nieuwe functie krijgen worden herbestemd als zorginstelling, hotel/B&B of seniorenwoningen.

Restauratieregeling 2022-2023

De restauratieregeling 2022-2023 is per 14 maart 2022 opengesteld en kent nieuwe voorwaarden. Het maximale subsidiepercentage is 30% en de maximale subsidie € 300.000. Nieuwe criteria zijn: het vertellen van het verhaal van het monument én het betrekken van de lokale gemeenschap. Met toepassing van deze twee criteria willen wij alleen projecten ondersteunen die maatschappelijke ingebed zijn. Daar waar monumenten door hun gebruik aantoonbaar openbaar toegankelijkheid zijn (zie begripsomschrijving in de regeling) geldt een verhoogd subsidiepercentage (40%) en maximaal subsidiebedrag (€ 400.000). Hiermee willen we zoveel mogelijk Limburgers en bezoekers laten genieten van het monument. Tenslotte dient het monument na voltooiing van de restauratie een duurzame economische, toeristische en/of maatschappelijke functie te hebben en kan pas een subsidieaanvraag worden ingediend als er zowel voor de restauratie als de herbestemming een onherroepelijke vergunning is verleend.

Leningsfaciliteit voor herbestemming

Om eigenaren te stimuleren tot het herbestemmen van hun monument is de mogelijkheid onderzocht om een separate provinciale leningsfaciliteit hiervoor aan te bieden. We hebben geconcludeerd dat er te weinig vraag is om hiervoor een separate provinciale leningsfaciliteit in te richten.

De provinciale leningsfaciliteit die er al is en de mogelijkheid om gebruik te maken van een landelijk fonds waar monumenteigenaren terecht kunnen voor een lening voor onderhoud, restauratie, verduurzaming en herbestemming (het Nationaal Restauratiefonds) blijken hiervoor geschikte instrumenten. Met name het landelijk fonds is een instrument dat in voldoende mate tegemoet komt aan de wensen van eigenaren.

Erfgoedmonitor (Monumentenregister)

Het doel van de Erfgoedmonitor is een gezamenlijke databron voor gegevens over de fysieke staat van onderhoud van rijksmonumenten en het digitaal toegankelijk maken en ontsluiten van deze informatie over het Nederlands cultureel erfgoed. Waarbij de Provincie voor de gebouwde, rijks monumentale niet-woonhuizen elke vier jaar een beoordeling laat uitvoeren van de onderhoudsstaat, leegstand en herbestemming. Een eerste nulmeting in Limburg is in 2017 uitgevoerd.

Het register bevat gegevens van alle monumenten in Nederland die door het Rijk zijn aangewezen als beschermd monument. Het aantal rijksmonumenten (objecten) in Limburg is 5.333. Een monument kan uit meerdere objecten bestaan. De fysieke staat kent de categorieën goed (2.479), redelijk (882), matig (248) en slecht (127).

De nulmeting in 2017 leverde op dat Limburg t.o.v. landelijk goed in alle categorieën scoort. Dit betekent dat de onderhoudstoestand van het merendeel van de rijksmonumenten goed is maar er ook een opgave ligt in de overige categorieën. Belangrijke kanttekening hierbij is dat deze gegevens enkel iets zeggen over de staat van onderhoud vanaf de buitenkant. Wat we zien in Limburg is dat door de verschillende invloeden door de geschiedenis heen, veelal bouwlagen en/of bouwvolumes zijn toegevoegd aan een monument. Dit zorgt voor een complexere staat van onderhoud dan vanaf de buitenkant te beoordelen is.

De huidige data van de in 2022 uitgevoerde actualisatie inclusief beoordeling van de staat van onderhoud van de niet-woonhuis rijksmonumenten, is op dit moment nog niet beschikbaar.

Conclusie

Er is een grote behoefte is aan provinciale ondersteuning bij restauratieprojecten waarbij er sprake is van een urgente restauratieopgave. Deze behoefte overstijgt het subsidieplafond van de restauratieregeling. Dit blijkt uit het feit dat er na de sluitingsdatum van de restauratieregeling 2020-2022 er nog een dertigtal projecten waren die een verzoek tot een overleg hadden ingediend in aanloop naar een subsidieaanvraag. De restauratieregeling 2022-2023 is inmiddels per 14 maart 2022 opengesteld. De verwachting is dat de regeling wederom overvraagd wordt.

Daarnaast blijkt dat er weinig tot geen vraag is om een separate provinciale leningsfaciliteit voor herbestemming van monumenten op te richten. De reeds beschikbare leningsfaciliteit vanuit het cluster Financiën en het Nationaal Restauratiefonds zijn hiervoor hanteerbare instrumenten.

Voor wat betreft de Erfgoedmonitor is in 2021 een samenwerkingsovereenkomst afgesloten met het Rijk voor het gebruik van deze gegevens waar wij als Provincie eigenaar van zijn. Hiermee is voldaan aan de gemaakte afspraken met het Rijk. De actualisatie van de Erfgoedmonitor 2022 zal inzicht geven in de globale onderhoudsstatus van onze rijksmonumenten ten opzichte van 2017.

Opgave 2: Een meerjaren aanpak voor kerken voor restauratie en herbestemming middels het Kerkenprogramma Provincie Limburg 2020-2023

Doelstelling van deze opgave is om middels restauratie en herbestemming het bijzondere religieuze erfgoed voor de toekomst te bewaren.

Wat hebben we gedaan?

Kerkenprogramma

Met het kerkenprogramma wordt het gevoerde beleid van de vorige coalitieperiode op het gebied van kerkelijk erfgoed voortgezet omdat de verwachting is dat in de komende jaren het aantal sluitingen van kerkgebouwen voor de openbare eredienst nog zal toenemen. Op 13 december 2019 heeft PS het beleidsprogramma Monumenten 2020-2023 waarbinnen voor het restaureren en herbestemmen van monumentale en beeldbepalende kerken een budget van € 7.8 miljoen beschikbaar is gesteld. Door de verwachte leegstand heeft er een accentverschuiving plaatsgevonden waarbij de inzet voor herbestemming van leegstaande en vrijkomende kerken en voor de nevenbestemming van in gebruik zijnde kerken geïntensiveerd wordt. Om ons bijzondere religieuze erfgoed voor de toekomst te bewaren heeft Gedeputeerde Staten op 23 juni 2020 het Kerkenprogramma 2020 - 2023 vastgesteld. Met de bijbehorende subsidieregeling Kerken 2020-2023 zet de Provincie Limburg in op de instandhouding van monumentale en beeldbepalende kerken door middel van restauratie of herbestemming, eventueel in combinatie met de verbetering van de duurzaamheid of de verbetering van de toegankelijkheid van de kerk. Hierbij is een lijst van 15 kansrijke projecten vastgesteld die binnen deze zogenaamde 'eerste tranche' een aanvraag konden indienen binnen de subsidieregeling. De subsidieregeling voorziet in een bijdrage van maximaal 60% van de totale subsidiabele kosten tot maximaal € 600.000,- en staat open voor 15 kansrijke projecten die in de 1e tranche van het Kerkenprogramma zijn aangewezen. Tot op heden zijn 3 van de 15 restauratieprojecten van de eerste tranche ondersteund. Daarnaast zijn een tweetal projecten ondersteund die niet op de vastgestelde lijst staan. Tot slot is € 150.000,- in 2020 ingezet om kerkinterieursprojecten te ondersteunen die door corona niet meer van de grond kwamen. Hiermee is tevens een bijdrage geleverd aan de instandhouding van het ambachtelijk vak van restaurator. Van het totale budget van het kerkenprogramma van € 7,8 mln. is € 6,7 mln. nog niet besteed.

Conclusie

Op basis van voortschrijdend inzicht concluderen wij dat de huidige subsidieregeling Kerken 2020-2023 op een aantal punten niet de gewenste maatschappelijke effecten heeft. De lijst van 15 kansrijke projecten die in de 1e tranche van het Kerkenprogramma zijn aangewezen doet bij nader inzien geen recht aan de maatschappelijke opgave waarbij ook andere gebedshuizen grote (financiële) vragen hebben op het gebied van restauratie of herbestemming. Vragen uit de samenleving kunnen daardoor nu niet adequaat worden opgepakt. We zijn daarom voornemens om het Kerkenprogramma te herzien en een nieuwe subsidieregeling te ontwerpen voor het restaureren en herbestemmen van monumentale kerken. Het doel is een regeling die breder toegankelijk is en gemakkelijker in gebruik, zodat zoveel mogelijk Limburgse kerken voor onze gemeenschappen behouden blijven. Via een mededeling portefeuillehouder is PS hierover op 12 april 2022 geïnformeerd (zie link [hier](#)).

Opgave 3: Inventarisatie religieus kunstbezit in kerken

Doel van deze inventarisatie is om te komen tot een geactualiseerd en goed functionerend beheerstelsel van het Limburgse roerend religieus erfgoed (kerkelijk kunstbezit).

Wat hebben we gedaan?

Limburgse kerken zijn bijzonder rijk aan roerend religieus erfgoed. Dit erfgoed in kerken vormt een essentieel onderdeel van het culturele erfgoed in Limburg. Hierbij worden in circa 330 kerken of gebedshuizen in Limburg alle religieuze voorwerpen die enigszins van belang zijn, geïnventariseerd, gefotografeerd, digitaal gedocumenteerd en centraal opgeslagen in een beveiligde en besloten database van het Museum Catharijneconvent, genaamd Kerkcollectie digitaal. Naast de kerkgenootschappen zijn hierbij betrokken: het Huis voor de Kunsten, de Monumentenwacht Limburg, het Museum Catharijneconvent, Limburgse musea, de SRAL en lokale vrijwilligersorganisaties, zoals heemkundeverenigingen en parochiële werkgroepen zich specifiek met conservering van het kerkinterieur bezighouden.

Voor de uitvoering van dit project heeft de Provincie eind 2016 ter hoogte van € 317.792 (40% van de projectkosten) en een aanvullende subsidie van begin 2021.

Conclusie

Het onderzoeksproject bevindt zich in de laatste fase. Medio 2022 wordt het project afgerond en zullen de resultaten met Provinciale Staten worden gedeeld (toezegging 8529) middels een mededeling portefeuillehouder.

Opgave 4: Instandhouding monumentaal industrieel erfgoed via het programma 'Kwaliteitsimpuls Limburgse Centra' (KLC)

Het doel is gericht op de instandhouding monumentaal (industrieel) erfgoed via het programma KLC.

Wat hebben we gedaan?

Vanuit het monumentenkader wordt een bijdrage geleverd aan het programma KLC zodat bij de uitvoering van dit programma een link kan worden gelegd naar het behoud van erfgoed.

Er zijn tot nu toe drie projecten ondersteund binnen deze brede gebiedsaanpak van gemeenten door middelen uit het monumentenkader zijnde Stadspark Weert, kerk Ven Zelderheide Gennep en Kopermolen Vaals.

Conclusie

Bij de uitvoering werd in eerste instantie de nadruk gelegd op de ondersteuning van industrieel erfgoed. Dit kwam voort uit de eerdere ervaringen met het programma Stedelijke Ontwikkeling, waarin industrieel erfgoed nadrukkelijker een categorie was. Echter binnen de Limburgse centra kan sprake zijn van industrieel erfgoed, maar dat blijkt in de meeste gevallen niet het geval te zijn omdat het KLC-programma zich nadrukkelijk op een woon-opgave focust. Daarom is de doelstelling verbreed van industrieel erfgoed naar een brede ondersteuning voor monumentaal erfgoed waarbij sprake is van een restauratieopgave.

Opgave 5: Behoud van historische interieurs

Doel van deze opgave is het behouden van de historisch interieurs in Limburgse monumenten

Wat hebben we gedaan?

Voor het behoud van deze interieurs is in samenwerking met het Prins Bernard Cultuurfonds het 'Matthias Soiron Fonds' opgericht. Het fonds bedraagt € 100.000,- bestaande uit € 50.000,- vanuit het Prins Bernard Cultuurfonds en € 50.000,- vanuit de Provincie. Waar het fonds oorspronkelijk voor één jaar is opgericht, is het fonds op verzoek van het Prins Bernhard Cultuurfonds verlengd tot en met 2023 omdat de regeling nog niet uitgeput was na 1 jaar en er nog projecten in de pijplijn zaten. Inmiddels zijn drie projecten succesvol uit het fonds bekostigd voor een bedrag van in totaal € 30.000,- zijnde: Kasteel Borgharen, Jachtslot Mook en Boschbrouwerij Maastricht.

Conclusie

Het fonds is een instrument dat in de komende tijd nog aan bekendheid moet groeien. Hiervoor zullen we actief het bestaan hiervan uitdragen aan het veld zodat aanvragers makkelijker de weg weten te vinden naar dit fonds biedt ten behoeve van het behoud van historische interieurs.

Opgave 6: Bijdrage aan het onderhoud van rijksmonumenten die economisch niet rendabel zijn

Doel van deze opgave is om rijksmonumenten die economisch niet rendabel zijn te ondersteunen in hun meerjarig onderhoud zodat ook deze monumenten voor de toekomst behouden blijven.

Wat hebben we gedaan?

Binnen deze opgave ondersteunen we rijksmonumentale gebouwen voor de openbare eredienst, molens en groene monumenten. Door dreigende leegstand en/of minder inkomsten dient aan deze categorie monumenten extra aandacht te worden gegeven. Ter voorkoming van restauratie willen we middels de zogenaamde subsidie-regeling Monulisa het behoud van deze categorie monumenten ondersteunen door in dit kader voor normaal onderhoud een subsidie te verstrekken in aanvulling op een door het Rijk beschikte onderhoudssubsidie. Het is een co-financieringsregeling van 15% op de nationale SIM-regeling (Subsidieregeling Instandhouding Monumenten) voor rijksmonumenten die geen woonhuis zijn. Met een totaal provinciaal budget van € 3,4 mln. voor vier jaar komt dat neer op een bedrag van € 850.000,- per jaar voor de uitvoering van de Monulisaregeling.

Conclusie

De ervaring van de afgelopen jaren is dat het een succesvolle subsidieregeling is waarbij veel projecten worden gestimuleerd. Het budget wordt jaarlijks overvraagd en met name kerken weten de regeling goed te vinden. In 2020 en 2021 zijn in totaal 86 subsidieaanvragen gehonoreerd, voornamelijk binnen de categorie kerken. Vanwege het bereiken van het plafond zijn er 13 ingediende aanvragen (voor een totaalbedrag van € 195.000) afgewezen. Deze aanvragers kunnen in de nieuwe regeling in 2022 een nieuwe aanvraag indienen.

Opgave 7: Investeren in duurzaamheid en toegankelijkheid bij monumenten

Doel van deze opgave is gericht op het behoud van het monument en ervoor te zorgen dat dat bij de uitvoering van duurzaamheidsmaatregelen geen monumentale waarden verloren gaan.

Wat hebben we gedaan?

Het vergroten van de openbare toegankelijkheid van monumenten is als voorwaarde opgenomen in de restauratie-regeling en kerkenregeling waarbij wordt gestimuleerd om het monument en de omgeving van het monument publiek toegankelijk te maken. Op het gebied van duurzaamheid hebben we de samenwerking opgezocht met het cluster Wonen en Leefomgeving. Zo zijn leningen uit het Duurzaam Thuis fonds beschikbaar gesteld voor monumenteigenaren. Uit een onderzoek van Groene Grachten i.h.k.v. het Duurzaam Thuis Fonds blijkt dat monumenteigenaren door de bomen het bos niet meer zien. We stellen voor om het thema rondom duurzaamheid en de behoefte die monumenteigenaren specifiek hebben in de volgende beleidsperiode verder op te pakken en uit te werken.

Tijdens de Statencommissie Cultuur en Samenleving van 22 november 2019, behandeling van Statenvoorstel Monumenten behouden, benutten én beleven, beleidsprogramma monumenten 2020-2023, is toegezegd om de staat van onderhoud van de historische buitenplaatsen in Limburg mee te nemen bij de tussentijdse evaluatie van het beleidsprogramma (toezegging 8560). In het kader van deze opgave heeft de Monumentenwacht Limburg in opdracht van de Provincie in 2021 een inventarisatie uitgevoerd naar de invloed van het klimaat op de groene onderdelen van de rijksmonumentale historische buitenplaatsen. Op basis van het onderzoek heeft de Monumentenwacht in oktober 2021 een rapport opgesteld en hierin een aantal aanbevelingen opgenomen. Ten aanzien van dit historisch groen concludeert de Monumentenwacht onder andere dat de historische groene structuurdragers (o.a. parken, lanen, boomgaarden) grotendeels behouden zijn gebleven en veel groen is vanwege de hoge leeftijd op z'n retour is waarbij inzet op verjonging (herstel en nieuwe aanplant) van belang is. Daarnaast wordt geconcludeerd dat er geen verdrogingsverschijnselen zijn geconstateerd en dat de invloed van klimaatsverandering pas zichtbaar is op de langere termijn; het inzetten op waterbergend vermogen zoals waterlopen, vijverpartijen en natuurlijke buffers is hierbij van belang.

Conclusie

De afgelopen twee jaar zijn met name gericht op het versnellen van restauratieprojecten om de bouwsector te blijven stimuleren ten tijde van corona. Toegankelijkheid heeft zijn weerslag gevonden in de bovengenoemde subsidieregelingen. Voor duurzaamheid zullen we wederom de aansluiting zoeken bij interne en externe partners. Een inventarisatie naar de invloed van het klimaat op historische buitenplaatsen is uitgevoerd (toezegging 8560). Met de clusters Natuur en Water en Plattelandsontwikkeling zal op korte termijn worden verkend of de aanbevelingen van de inventarisatie van de Monumentenwacht kunnen worden geborgd binnen de beleidsuitvoering van deze clusters

Opgave 8: Investeren in monumentaal groen erfgoed

Het doel van deze opgave is dat we naast het behouden van dit erfgoed voor de toekomst ook investeren in het monument in zijn omgeving, met andere woorden het versterken van het erfgoedensemble.

Wat hebben we gedaan?

Groen erfgoed verdient onze aandacht omdat het kwetsbaar erfgoed is geworden door de huidige klimaatsveranderingen met hoge temperaturen, periodes van langdurige droogte en overmatig water. Onder groene monumenten verstaan we een rijksmonument of gemeentelijk monument, zijnde een aanleg die geheel of gedeeltelijk bestaat uit beplanting, zoals een park of tuin.

Groen erfgoed is vanaf 2020 als categorie nieuw opgenomen in twee subsidieregelingen, namelijk in de restauratieregeling (rijks- of gemeentelijk beschermde groene monumenten) én de Monulisa-regeling (voor onderhoud van rijksmonumentaal groen). Binnen de Monulisa-regeling is in 2020 en 2021 voor een bedrag van € 265.703,87 aan ondersteuning voor groene monumenten verleend. Dit is 15,6 % van het totale Monulisa budget voor de periode 2020-2021. Deze groene monumenten kunnen openbaar toegankelijk zijn maar dat is geen vereiste om een onderhoudssubsidie te verkrijgen. Daarnaast is aansluiting gezocht vanuit (groen) erfgoed bij de POVI, het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027 en het ontwerp van het Natura 2000-plan 2021-2027 Geuldal.

Conclusie

Binnen de Monulisa-regeling zijn in 2020-2021 in totaal 12 projecten ondersteund ten behoeve van het meerjarig onderhoud van groen erfgoed; binnen de restauratieregeling is in 2020 en 2021 geen aanvraag ingediend voor groene monumenten.

Opgave 9: Behoud vakmanschap en restauratiekwaliteit

Doel van deze opgave is het stimuleren van het behoud van vakmanschap bij restauratie- en herbestemmings-trajecten binnen de ketensamenwerking en de borging van de geleverde restauratiekwaliteit.

Wat hebben we gedaan?

Sinds 2005 zet ROP-Zuid haar diensten binnen onze provincie in om primair leerlingwerkplekken te creëren bij restauratieprojecten en op die manier een bijdrage te leveren aan het behoud van het restauratievakmanschap. Het ROP ondersteunen wij middels een provinciale subsidie. Het ROP is als makelaar actief in het veld en probeert zoveel mogelijk leerlingwerkplekken te organiseren om nieuwe aanwas van vakmensen te stimuleren. Tevens is er de koppeling met SROI. Aan restauratiesubsidies van de Provincie zijn verplichtingen gekoppeld over de inzet van SROI en het creëren van leerwerkplekken via ROP.

Verwijzend naar afdoening toezegging 8528 (link: Mededeling portefeuillehouder inzake onderzoek vrijwilligers bij restauratiewerkzaamheden (toezegging 8528), brief gedeputeerde Mackus van 17-11-2020 (GS 2020-45652) Limburg - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl) is in opdracht van de Provincie in 2020 onderzoek gedaan naar de inzet van vrijwilligers bij restauratiewerken. Op 17 november 2020 zijn Provinciale Staten over de uitkomsten van het onderzoek geïnformeerd. Dit heeft ertoe geleid dat in de subsidieregeling Archeologie en Klein Limburgs erfgoed 2021-2022 initiatieven waarbij (de expertise van) vrijwilligers wordt ingezet, expliciet worden gewaardeerd.

De monitoring van de restauratiekwaliteit bij projecten die op basis van de restauratieregeling zijn ondersteund is vanwege de coronabeperkingen uitgesteld. In de periode 2022-2023 zullen we dit hervatten in samenwerking met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

Conclusie

De Erfgoedvrijwilligers kunnen gezien worden als een constante factor voor het behoud van erfgoed. Het behoud van vakmanschap en restauratiekwaliteit is geborgd binnen verschillende onderdelen van het beleidsprogramma monumenten. Echter veel vakmensen in deze sector gaan met pensioen en er nauwelijks aanwas van nieuwe mensen. ROP Zuid blijft zoeken naar en ontplooit initiatieven om met name instroom en doorstroming van vakmensen te bevorderen.

Een intensivering van de monitoring van de restauratiekwaliteit zal plaatsvinden in de periode 2022-2023 bij restauratieprojecten die een provinciaal subsidie hebben ontvangen.

Opgave 10: Waarderen van de inzet van vrijwilligers bij het behoud van Klein Limburgs erfgoed

Doelstelling van deze opgave is de waardering van vrijwilligers bij het onderhoud en restauratie van klein Limburgs erfgoed dat vaak door de inzet van vrijwilligers behouden blijft.

Wat hebben we gedaan?

Er is uitvoering gegeven aan de uitvoering van de regeling Archeologie en Klein Limburgs erfgoed 2020-2021, die naast de inzet en waardering van vrijwilligers is gericht op de instandhouding van klein erfgoed en het uitdragen van de cultuurhistorische betekenis hiervan aan een breed publiek. Het budget van de regeling van € 250.000,- is volledig gebruikt voor 15 projecten gericht op de instandhouding van klein erfgoed zoals wegkapellen, kruisen en bakhuisjes. Al deze projecten zijn uitgevoerd met de inzet van vele vrijwilligers.

Daarnaast zijn projecten ondersteund die erop zijn gericht om de samenredzaamheid en/of participatie in de samenleving van een kwetsbare doelgroep te vergroten en/of de problematiek van een kwetsbare doelgroep bespreekbaar te maken (subsidieregeling Participatie 2020-2021). Binnen de participatieregeling zijn tot nu toe zijn 22 aanvragen gehonoreerd. 13 daarvan hadden een link met cultuur, waarvan 2 specifiek met het onderdeel Monumenten.

Conclusie

Op basis van de gehonoreerde projecten binnen de regeling voor klein Limburgs erfgoed en de participatieregeling kan worden geconcludeerd dat er vanuit de samenleving vraag is aan provinciale ondersteuning van projecten waarbij vrijwilligers een grote rol spelen bij de uitvoering. De participatieregeling is inmiddels verlengd tot en met 2023. Op basis van de behoefte aan ondersteuning vanuit de samenleving zal ook de regeling klein Limburgs erfgoed worden gecontinueerd.

Opgave 11: Faciliteren gemeenten in hun erfgoedbeleid

Doel van deze opgave is om gemeenten te ondersteunen bij de uitvoering van hun (wettelijke) taken op het gebied van erfgoed en het vergroten van de samenwerking over de gemeentegrenzen heen.

Wat hebben we gedaan?

In de periode 2020-2021 hebben jaarlijks twee regionale beleidsplatforms erfgoed plaatsgevonden met de gemeenten uit de regio's Noord- Midden en Zuid-Limburg. Deze worden door de provincie gefaciliteerd met ondersteuning van het Steunpunt Archeologie Monumenten (SAM). Binnen de beleidsplatforms vindt uitwisseling van kennis en ervaring plaats op het gebied van archeologie en monumenten en wordt waar wenselijk gemeente overstijgend samengewerkt. Voorbeelden zijn de ontwikkeling van één Erfgoedkaart Limburg, de samenwerking op het gebied van de Kerkenvisies, de Omgevingswet en het Interbestuurlijk Toezicht.

Conclusie

Gemeenten geven aan dat ze de onderlinge samenwerking en uitwisseling in de beleidsplatforms erfgoed als ondersteunend ervaren bij de uitvoering van gemeentelijk beleid.

Opgave 12: het ErfgoedLAB biedt ondersteuning aan complexe herbestemmingsopgaven

Doel van het ErfgoedLab is om de herbestemming van leegstaande monumenten te stimuleren. Hierbij wordt ondersteuning geboden bij de duurzame herbestemming van (op termijn) vrijkomende erfgoed-ensembles en bij het vlottrekken van herbestemmingslocaties die al geruime tijd leegstaan.

Wat hebben we gedaan?

In 2020 is het pilotjaar ErfgoedLAB uitgevoerd aan de hand van drie complexe herbestemmingsopgaven gedefinieerd is hoe het ErfgoedLAB het beste functioneert en hoe dit als beleidsinstrument kan worden ingezet. Het ErfgoedLAB is gericht op het versnellen van de duurzame (her)bestemming van monumenten. Hierin willen we de eigenaar ondersteunen met een multidisciplinair expertteam dat met zijn expertise input levert, die versnellend werkt voor de realisatie van de opgave voor het erfgoedensemble. Aan de hand van de conclusies in het eindrapport van het pilotjaar wordt het instrument voor de periode 2022 en 2023 structureel ingezet bij complexe herbestemmingsopgaven. Deze conclusies zijn met Provinciale Staten gedeeld middels een mededeling portefeuillehouder waarmee tevens de toezegging 8561 (aandacht voor koppelen van vraag en aanbod van erfgoed als een van de doelstellingen van het ErfgoedLAB) is afgedaan.

(link: [Terugkoppeling aan PS ná uitvoering van de pilot 'ErfgoedLAB' over de wijze hoe de vraagkant is geborgd Limburg - iBabs RIS \(bestuurlijkeinformatie.nl\)](#))

Conclusie

Vanuit de meerwaarde die uit het pilotjaar is gebleken wordt het ErfgoedLAB ingezet als beleidsinstrument voor complexe herbestemmingsopgaven voor de periode 2022-2023. Het instrument vormt een toevoeging aan de andere provinciale instrumenten zoals de subsidieregelingen.

Opgave 13: de wettelijke taken Interbestuurlijk Toezicht (IBT) op het domein monumentenzorg en het Provinciaal Adviesrecht binnen Omgevingsvisies.

Het doel van deze opgave is het houden van toezicht op het erfgoeddomein bij gemeenten en richt zich op de wijze waarop gemeenten hun taken op het gebied van de monumentenzorg uitvoeren.

Wat hebben we gedaan?

In 2021 heeft een uitvraag plaatsgevonden waarbij alle Limburgse gemeenten is gevraagd naar de wijze van invulling van hun wettelijke taak op het gebied van monumentenzorg op basis van de Erfgoedwet. Deze bevindingen zijn opgenomen in de Totaalrapportage Interbestuurlijk Toezicht 2020-2021. Op basis van deze bevindingen zijn met enkele gemeenten separate vervolgafspraken gemaakt in de vorm van een bestuurlijk overleg.

Tevens is uitvoering gegeven aan de aanbevelingen in het – begin 2020 – verschenen rapport 'Een Lappen-deken, zicht op toezicht door provincies' van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed en is onder andere het domein archeologie opgenomen nemen binnen het systeemtoezicht IBT en is een inhoudelijk verdiepings-slag gemaakt.

Binnen de vergunning trajecten voor restauratie en herbestemming van rijksmonumenten buiten de bebouwde kom, is vanuit onze provinciale rol invulling gegeven aan het Provinciaal Adviesrecht bij ingrijpende wijzigingen of sloop van een monument. Dit hebben we gedaan middels onze inbreng bij de planoverleggen waar de restauratie en herbestemmingsopgaven in aanloop naar een formele vergunningaanvraag worden besproken met gemeenten, eigenaren en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Conclusie

Door het aanbrengen van een verdieping bij het domein monumenten en door archeologie op te nemen bij het de uitvoering van de IBT-taak is meer zicht op de wijze waarop gemeenten invulling geven aan hun wettelijke taak. We zullen tevens in de jaren 2022 en 2023 uitvoering geven aan de wettelijk taken op het gebied van IBT en het Provinciaal Adviesrecht. Naar verwachting gaat de Erfgoedwet per 1 januari 2023 op in de Omgevingswet en komen er nieuwe verplichtingen op gemeenten af. Samen met het Steunpunt Archeologie en Monumentenzorg kunnen wij gemeenten daarbij ondersteunen.

Opgave 14: Bijdrage aan beleidsprogramma Archeologie

Het doel van deze opgave is om middels de inzet van monumentenmiddelen de beleidsdoelstellingen op het gebied van Archeologie uit te voeren.

Conclusie

De beschikbare middelen zijn volledig ingezet ten behoeve van het beleidsprogramma archeologie en het beoogde resultaat is bereikt.

Opgave 15: Inspelen op incidentele ontwikkelingen

Het doel van deze opgave is om als Provincie samen met partners in het veld ondersteuning te geven aan restauratie of herbestemmingsopgaven die niet vallen binnen een regeling maar waarbij inbreng vanuit de Provincie wenselijk is.

Wat hebben we gedaan?

Er is gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in te spelen op incidentele ontwikkelingen die niet voorzien waren. Dit zijn vaak complexere ontwikkelingen die vragen om verbinding tussen meerdere partijen, maatwerk en flexibiliteit. Ook kan het gaan om juist kleine ontwikkelingen waarbij een provinciale bijdrage het laatste zetje is om een project van de grond te krijgen. De afgelopen periode gaat het om circa 10 projecten waaronder:

- subsidie voor de restauratie van de kademuren Kasteel Borgharen (i.h.k.v. veiligheid), de restauratie Kasteel Mheer (i.h.k.v. veiligheid) en subsidie voor de instandhouding Abdij Maria Hart Weert;
- facilitering webinar infomarkt beleidskader Monumenten;
- kosten voor de erfgoedmonitor.

Conclusie

Bij ontwikkeltrajecten waarbij meerdere partijen betrokken zijn, kunnen onze provinciale inspanningen leiden tot een snellere en gewenste restauratie en herbestemming. Het gaat om opdrachten, projecten of initiatieven die niet binnen de voorziene budgetten of geldende regelingen vallen of vanwege veiligheidsaspecten snel moeten worden geholpen.

Opgave 16: Bijdrage aan grote projecten

Doel van deze opgave is om grote projecten die buiten provinciale regelingen vallen te ondersteunen zodat ook deze monumentale objecten kunnen worden behouden.

Wat hebben we gedaan?

In de provinciale lobby richting het Rijk voor grote restauratieopgaven zijn zowel fysieke als digitale werkbezoeken voor (toekomstige) Kamerleden georganiseerd. Hierbij zijn Kloosterdorp Steyl, de Vestingwerken Maastricht en Kasteel Heel naar voren gebracht. Kasteel Heel wordt inmiddels opgepakt met de hulp van provinciale subsidie en aanpassing van de plannen. Daarnaast is er betrokkenheid bij de ontwikkelingen van Abdij Rolduc in Kerkrade en St. Anna in Venray vanuit de vorige beleidsperiode en lobby.

Conclusie

Er is vanuit het veld en met name vanuit gemeenten behoefte om samen op te trekken in de lobby richting het Rijk voor grote restauratieopgaven. Hier is een nauwe samenwerking met de gemeente cruciaal. Voor St. Anna is de eerste subsidie voor de restauratie aan het St. Eugène Paviljoen verleend en is de rijkssubsidie inmiddels ingezet voor de ontwikkeling van het hoofdgebouw. Voor Abdij Rolduc is de provinciale aanvraag voor de voorbereidingskosten ontvangen en wordt aan de hand van deze voorbereidingskosten de aanvraag richting het Rijk door Rolduc voorbereid.

Algemene conclusie naar aanleiding van de stand van zaken

Geconcludeerd kan worden dat de uitvoering van het beleidsprogramma grotendeels op koers ligt. Zowel inhoudelijk als financieel zijn eigenaren ondersteund bij het restaureren, onderhouden en herbestemmen van gemeentelijke- en rijksmonumenten. Van het totale beschikbare budget van € 33,45 mln. is ruim € 14 mln. tot nu toe besteed.

De afgelopen twee jaar zijn met name gericht op het versnellen van restauratieprojecten om de bouwsector te stimuleren ten tijde van corona. Door de vele aanvragen en verleningen is dit een succesvolle maatregel gebleken. Voor de komende periode zal voor zowel restauratie als onderhoud een grote vraag blijven naar financiële ondersteuning. Dit op basis van projecten die zich nu reeds hebben gemeld.

Door uitvoering te geven aan de vijf subsidieregelingen binnen het beleidsprogramma zijn tot nu toe meer dan 135 monumenten opgeknapt en toekomstbestendig gemaakt. Het gaat hierbij om een groot aantal hoeves, kerken, kastelen, molens en industrieel en groen erfgoed.

Tevens zijn er 17 erfgoedinitiatieven- en projecten ondersteund middels de regeling klein erfgoed en de participatieregeling die met name zijn uitgevoerd door de inzet van honderden vrijwilligers. Via onder andere het ErfgoedLAB, KLC, het Matthias Soironfonds en incidentele bijdragen zijn tot slot 19 monumenten inhoudelijk én financieel ondersteund.

Door de coronapandemie zijn sommige activiteiten uit het beleidsprogramma nog in uitvoering of anders uitgevoerd (bv. duurzaamheid). Ook de uitvoering van het Kerkenprogramma is nog niet goed van de grond is gekomen. De oorzaak hiervan is het feit dat de huidige subsidieregeling op een aantal punten niet het gewenste maatschappelijk effect heeft waardoor binnen het Kerkenprogramma voor 2022 nog € 4.8 miljoen beschikbaar en voor 2023 nog € 1.9 miljoen beschikbaar is. Wij zijn daarom voornemens om het Kerkenprogramma in 2022 te herzien en een nieuwe subsidieregeling te ontwerpen voor het restaureren en herbestemmen van monumentale kerken. Het doel is een regeling die breder toegankelijk is en gemakkelijker in gebruik, zodat zoveel mogelijk Limburgse kerken voor onze gemeenschappen behouden blijven.

Daarnaast hebben er door de maatregelen geen of nauwelijks publieksactiviteiten plaatsgevonden en was het bezoeken van locaties niet mogelijk.

In onderstaande tabel geven we aan de hand van de 16 opgaven van het beleidsprogramma Monumenten een overzicht van de nog uit te voeren activiteiten in de periode 2022-2023.

Opgave	Uitvoering 2022-2023
1. Instandhouding van rijksmonumenten en gemeentelijk beschermde monumenten	• <i>Uitvoeren restauratieregeling 2022-2023.</i> • <i>Werken met een voorraadlijst waarbij we in een vroeg stadium betrokken worden bij de projecten en de ontwikkelbehoefte zo goed mogelijk in beeld hebben.</i> • <i>Beëindigen van de coronamaatregel die de verplichting op herbestemming tijdelijk liet vervallen binnen de restauratieregeling.</i> • <i>Om de staat van onderhoud van rijksmonumenten te kunnen vaststellen vindt een actualisatie van de Erfgoedmonitor plaats.</i>
2. Meerjarenaanpak kerken voor restauratie en herbestemming	• <i>Herziening van het Kerkenprogramma.</i> • <i>Opstellen en uitvoeren van een nieuwe subsidieregeling voor het restaureren en herbestemmen van monumentale kerken.</i> <i>Het doel is een regeling die breder toegankelijk is en gemakkelijker in gebruik, zodat zoveel mogelijk Limburgse kerken voor onze gemeenschappen behouden blijven.</i>
3. Inventarisatie religieus kunstbezit in kerken	• <i>Het project is medio 2022 afgerond en zijn alle belangrijke religieuze voorwerpen geïnventariseerd, gefotografeerd, digitaal gedocumenteerd en centraal opgeslagen. Op dat moment zullen de resultaten van de inventarisatie worden gedeeld met Provinciale Staten (toezegging 8529).</i>
4. Instandhouding monumentaal erfgoed via het programma 'Kwaliteitsimpuls Limburgse centra' (KLC)	• <i>De specifieke focus op industrieel erfgoed wordt losgelaten en beoordeling vindt per casus plaats waar de aanknopingspunten naar het beleidsprogramma Monumenten liggen.</i> • <i>Middels de nog af te sluiten samenwerkingsovereenkomsten met gemeenten in 2022 en 2023 ten behoeve van woonopgaves zullen monumentale restauratieprojecten worden ondersteund.</i>

5. Behoud historische interieurs	• <i>Het Matthias Soiron Fonds loopt tot eind 2023 ten behoeve van het behoud van historische interieurs.</i>
6. Bijdrage aan het onderhoud van rijksmonumenten die economisch niet rendabel zijn	• <i>Er wordt uitvoering gegeven aan de zogenaamde Monulisaregeling die voor de jaren 2022 en 2023 wordt gecontinueerd en is aangescherpt zodat de middelen op het juiste moment op de juiste plek terecht blijven komen en meer projecten kunnen worden ondersteund</i>
7. Investeren in duurzaamheid en toegankelijkheid bij monumenten	• <i>Afdoen toezegging 8560. Een inventarisatie naar de invloed van het klimaat op de groen erfgoed historische buitenplaatsen is uitgevoerd door de Monumentenwacht (toezegging 8560). Het eindrapport met aanbevelingen is in oktober 2021 ontvangen. Tijdens de Statencommissie CS van 22 november 2019 is toegezegd om de staat van onderhoud van de historische buitenplaatsen in Limburg mee te nemen bij de tussentijdse evaluatie van het beleidsprogramma.</i> • <i>Op basis van de aanbevelingen zal vanuit het cluster Cultuur verdere procesafspraken worden gemaakt met de clusters Natuur en Platteland om te verkennen of deze aanbevelingen kunnen worden geborgd binnen deze clusters. Hiervoor is een verkennend overleg gepland in mei 2022.</i> • <i>Binnen de kerkenregeling en de restauratieregeling wordt de fysieke toegankelijkheid gestimuleerd door openbaarheid van het monument te stimuleren.</i>
8. Investeren in monumentaal groen erfgoed	• <i>Deze categorie blijft onze aandacht hebben en wordt binnen de restauratieregeling én Monulisaregeling financieel ondersteund.</i>
9. Behoud vakmanschap en restauratiekwaliteit	• <i>Het behoud van vakmanschap en restauratiekwaliteit blijft geborgd binnen de verschillende onderdelen van het beleidsprogramma monumenten. Een intensivering van de monitoring van de restauratiekwaliteit zal plaatsvinden in de periode 2022 en 2023 bij restauratie en herbestemmingsprojecten die een provinciaal subsidie hebben ontvangen. Dit zal worden uitgevoerd onder andere in samenwerking met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.</i>
10. Waarderen van de inzet van vrijwilligers bij het behoud van klein Limburgs erfgoed	• <i>Opstellen en uitvoeren van de regeling voor klein Limburgs erfgoed voor de periode 2022 en 2023.</i> • <i>Uitvoering geven aan de Participatieregeling 2022-2023 die op 5 april 2022 in werking is getreden.</i>
11. Faciliteren gemeenten in hun erfgoedbeleid	• <i>De regionale beleidsplatforms erfgoed met Limburgse gemeenten vinden voor de periode 2022 en 2023 twee keer op jaarbasis plaats.</i> • <i>Continuering van de doorontwikkeling en de realisatie van de Erfgoedkaart Limburg per 31-12-2023.</i>
12. Ondersteuning bieden aan complexe herbestemmingstrajecten	• <i>Het ErfgoedLAB wordt voor de periode 2022 en 2023 ingezet als beleidsinstrument voor complexe herbestemmingsopgaven.</i>
13. Interbestuurlijk toezicht (IBT) en Provinciaal Adviesrecht bij vergunningaanvragen	• <i>We blijven ons inzetten voor deze wettelijke taak en zullen in aanloop naar de Omgevingswet kijken welke aanpassingen in ons beleid op het gebied van IBT nodig zijn.</i> • <i>We geven invulling aan onze adviesrol bij vergunningaanvragen voor rijksmonumenten buiten de bebouwde kom bij ingrijpende wijzigingen of sloop.</i>
14. Bijdrage aan beleidsprogramma Archeologie	• <i>De middelen zijn volledig ingezet ten behoeve van de beleidsdoelen van Archeologie en het doel is behaald.</i>
15. Inspelen op incidentele ontwikkelingen:	• <i>Het bijdragen op incidentele basis blijft mogelijk binnen het daarvoor gereserveerde budget.</i>
16. Bijdrage aan grote projecten:	• <i>Wij zetten ons blijvend in op lobbyactiviteiten om met name grote Limburgse monumentale opgaves bij het Rijk onder de aandacht te brengen.</i> • <i>Wij hebben vanuit onze provinciale rol betrokkenheid bij zowel Abdij Rolduc als St. Anna over de verdere ontwikkelingen en besteding van de gereserveerde provinciale middelen.</i>

Colofon

Provincie Limburg

Limburglaan 10 Maastricht | Postbus 5700 6202 MA Maastricht

+31 (0)43 389 99 99 | postbus@prvlimburg.nl | www.limburg.nl

Foto cover voor: Kasteel Borgharen in Maastricht. Foto: Stichting Behoud Kasteel Borgharen
achter: Eiffelgebouw Maastricht. Foto: Belvédère Wijkontwikkelingsmaatschappij BV

2205 1070

www.limburg.nl

Opgave	Activiteit	Beoogd Resultaat	Inzet middelen	Evaluatie financieel
Instandhouding van rijksmonumenten en gemeentelijk beschermde monumenten.	Uitvoeren restauratie-regeling monumenten.	De restauratieopgave van monumenten is afgenomen.	€ 12.000.000*	De middelen worden besteed in de periode 2020-2023. Voor de uitvoering van de restauratie-regeling 2020-2021 is het budget van € 8,6 mln. volledig besteed.
	Aanbieden lenings-faciliteit voor her-bestemming.	Een groter aantal monumenten krijgt een duurzame nieuwe functie.	Inzet lenings-faciliteit	Beschikbare middelen restauratie-regeling 2022-2023: € 3,4 mln. De verwachting is dat de regeling wederom overvraagd wordt.
Meerjarenaanpak kerken voor restauratie en herbestemming.	Uitvoeren subsidie-regeling vierjarig Kerkenprogramma.	Meerjarige afspraken zijn uitgevoerd voor zowel restauratie als herbestemming van monumentale kerken alsook voor de herbestemming van beeldbepalende niet-monumentale kerken.	€ 5.400.000 (restauratie) € 2.400.000 (herbestemming)	Een groot deel van de gereserveerde budget is tot nu toe niet benut. Van het totale budget van het kerkenprogramma van € 7,8 mln. is € 6,7 mln. nog niet besteed. Beschikbare middelen 2022: € 4,8 mln. Gereserveerde middelen 2023: € 1,9 voor inzet regeling als deze succesvol is, zo niet vloeien de middelen terug naar beleids-programma monumenten.
Inventarisatie religieus kunstbezit in Limburgse kerken.	Uitvoeren onderzoeksproject inventarisatie religieus kunstbezit in Limburgse kerken.	Een actueel beeld van het religieus kunstbezit.	€ 83.000	De middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023.
Instandhouding monumentaal erfgoed via het programma 'Kwaliteitsimpuls Limburgse centra'.	Binnen het programma 'Kwaliteitsimpuls Limburgse centra' wordt met gemeenten een agenda opgesteld met de belangrijkste restauratieopgaven, waarbij de nadruk ligt op industrieel erfgoed.	De restauratieopgave bij monumentaal industrieel erfgoed is afgenomen.	€ 2.000.000	De middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023. Nog beschikbare middelen: € 1,3 mln.
Behoud historische interieurs.	Oprichting Matthias Soironfonds i.s.m. Prins Bernhard Cultuurfonds	Toename van het behoud van historische interieurs binnen monumenten.	€ 100.000	De middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023. Het fonds bestaat uit inzet van € 50.000,- vanuit het Prins Bernhard Cultuurfonds en € 50.000,- vanuit de Provincie.
Bijdragen aan het onderhoud van rijksmonumenten die economisch niet rendabel zijn.	Uitvoeren Monulisaregeling	Monumentale kerken, molens en groen erfgoed verkeren in een betere staat van onderhoud	€ 3.400.000	De middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023. Middelen besteed regeling 2020-2022: € 1,8 mln. Beschikbare middelen regeling 2022-2023: € 1,6 mln.

Opgave	Activiteit	Beoogd Resultaat	Inzet middelen	Evaluatie financieel
Investeren in duurzaamheid en toegankelijkheid bij monumenten.	Stimuleren van eigenaren door middel van vouchers zoals energiescans of maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie en het vergroten van de toegankelijkheid.	Inzicht in de de maatregelen die nodig zijn ter bevordering van de duurzaamheid en toegankelijkheid. De toegankelijkheid bij in ieder geval kerken is toegenomen.	€ 500.000	Een groot deel van het gereserveerde budget is niet benut.
Investeren in monumentaal groen erfgoed.	Groen erfgoed opnemen binnen de restauratieregeling en de Monulisa-regeling.	Het monumentaal groen erfgoed verkeert in een betere staat van onderhoud.		Het doel wordt behaald door middel van inzet van middelen binnen de restauratieregeling en de Monulisa-regeling.
Behoud vakmanschap.	Binnen de subsidie-regelingen is de verplichting opgenomen om leerwerkplekken te creëren. Inzet expertise Restauratie Opleidingen Projecten.	De restauratiekwaliteit is gewaarborgd middels de inzet van voldoende vakmensen.	€ 160.000	Het doel wordt behaald door middel van inzet van middelen binnen de restauratieregeling Middelen nog beschikbaar: € 118.750
Behoud restauratiekwaliteit.	Monitoren van de restauratiekwaliteit in het subsidietraject. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de expertise van de Monumentenwacht.	Inzicht in de geleverde restauratiekwaliteit	€ 50.000	Middelen nog beschikbaar: € 50.000
Waarderen van de inzet van vrijwilligers bij het behoud van klein Limburgs erfgoed.	Uitvoeren participatieregeling i.h.k.v. Sociale Agenda.	De cultuurhistorische waarden van klein erfgoed zijn behouden en de deelname van vrijwilligers is gestimuleerd.	€ 500.000	De middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023 en worden ingezet voor de regelingen klein Limburgs erfgoed en de participatieregeling.
Faciliteren gemeenten in hun erfgoedbeleid.	Doorontwikkelen Erfgoedkaart Limburg. Bevorderen samenwerking over gemeentegrenzen heen d.m.v. het organiseren regionale erfgoedplatforms.	Eén uniforme provinciale Erfgoedkaart als beleidsinstrument is ontwikkeld die voldoet aan de wettelijke verplichtingen vanuit de nieuwe Omgevingswet.	€ 200.000	De beschikbare middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023. Nog beschikbare middelen: € 119.370
Ondersteuning bieden aan complexe herbestemmings-trajecten.	We stimuleren de herbestemming van leegstaande monumenten middels de inrichting van een 'ErfgoedLab'.	Het instrument ErfgoedLab wordt binnen het beleid als instrument toegepast bij complexe herbestemmingsopgaven.	€ 200.000	De beschikbare middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023. Nog beschikbare middelen: € 165.632 voor de inzet van het ErfgoedLab in 2022-2023.

Opgave	Activiteit	Beoogd Resultaat	Inzet middelen	Evaluatie financieel
Interbestuurlijke Toezichtstaak Monumentenzorg. Provinciaal adviesrecht bij vergunningaanvragen. Erfgoed binnen Omgevingsvisies.	Uitvoeren van IBT-taak bij gemeentelijke overheden op het domein monumentenzorg. Het geven van een advies bij vergunningaanvragen voor rijksmonumenten buiten de bebouwde kom bij ingrijpende wijziging of sloop. Borgen cultuurhistorische waarden binnen de fysieke leefomgeving.	De gemeenten behartigen de medebewindstaak voor (archeologische) monumenten op voldoende wijze. De cultuurhistorische waarden van rijksmonumenten buiten de bebouwde kom zijn geborgd. De cultuurhistorische waarden binnen de fysieke leefomgeving zijn geborgd.		Geen inzet van middelen.
Bijdrage aan beleidsprogramma Archeologie		Middelen ingezet ten behoeve van Archeologie.	€ 1.500.000	De beschikbare middelen zijn volledig ingezet ten behoeve van het beleidsprogramma Archeologie.
Inspelen op incidentele ontwikkelingen.	Op adequate wijze bijdragen aan incidentele ontwikkelingen.	Projecten die niet vallen binnen een subsidieregeling zijn in voldoende mate ondersteund in hun restauratie en herbestemmingsopgaven.	€ 2.740.000	De beschikbare middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023. Nog beschikbare middelen: € 1.009.147
Subtotaal	Middelen coalitieperiode 2020-2023		€ 31.133.000	
Bijdrage aan grote projecten.	Ondersteuning van restauratie en herbestemming bij grote projecten.	Grote projecten zijn in voldoende mate ondersteund in hun opgaven.	€ 2.407.000	De beschikbare middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023. Nog beschikbare middelen: € 1.099.635
TOTAAL			€ 33.540.000	

Stand van zaken tussenrapportage beleidsprogramma

Archeologie 2020-2023

www.limburg.nl

provincie limburg

Tussenevaluatie

Het archeologiebeleid van de Provincie Limburg heeft de afgelopen jaren een transitie doorgemaakt. Het archeologiebeleid richtte zich voorheen grotendeels op kwaliteit van archeologisch onderzoek en op de opslag van vondsten en documentatie in het Provinciaal depot voor bodemvondsten. Met de nota 'Archeologie in de étalage!' streefde de Provincie er in de periode 2016 – 2019 naar om de rijkdom van de Limburgse archeologie weer onder de mensen te brengen. Met het beleidsprogramma Archeologie 2020-2023 'De Kracht van Archeologie' hebben we aan deze transitie gecontinueerd. Naast ontsluiting van archeologie voor een breed publiek vanwege de attractiviteit ervan hebben ook de maatschappelijke waarden ervan zoals identiteit en cohesie aandacht.

De focus van het huidige beleid ligt daarom op:

- publieksbereik;
- publieksparticipatie;
- de (digitale) ontsluiting;
- benutting van resultaten archeologisch onderzoek.

Dit is uitgewerkt in twee actielijnen.

Actielijn 1: 'de verbindende waarde van archeologie' richt zich op de (digitale) ontsluiting van archeologie voor een breder publiek. Enerzijds vanuit de attractiviteit ervan, anderzijds vanuit de maatschappelijke waarden zoals identiteit en cohesie.

Actielijn 2: 'de verbeterde archeologische monumentenzorg' richt zich op de wettelijke archeologische verplichtingen in heel Limburg doelgericht en efficiënt in te vullen en de resultaten ervan zoveel mogelijk te benutten.

Het financieel kader is opgebouwd uit de regulier in de programmabegroting en meerjarenraming 2020-2023 opgenomen middelen voor Archeologie € 1.568.200 (actielijn 2), aangevuld met van € 1,5 mln. beleidsintensiveringsmiddelen monumenten voor archeologie voor de jaren 2020 en 2021 (actielijn 1).

Voor de uitvoering van de twee actielijnen worden de beschikbare middelen als volgt ingezet.

	2020	2021	2022	2023	Totaal
Actielijn 1: De verbindende waarde van archeologie;					
Reguliere middelen					
Intensiveringsmiddelen	80.000	80.000	80.000		
	750.000	750.000			1.740.000
Actielijn 2: De verbeterde archeologische monumenten-					
zorg (reguliere middelen)	325.540	329.826	334.192	338.642	1.328.200
Totaal	1.155.540	1.159.826	414.192	338.642	3.068.200

De actielijnen zijn nader geconcretiseerd in 17 acties welke in onderstaande tabel individueel zijn weergegeven. Zowel de financiële als de inhoudelijke stand van zaken wordt beschreven als ook de mate waarin doelen bereikt zijn. Oranje betekent dat we op koers zijn in de uitvoering. Grijs betekent dat we deels op koers zijn in de uitvoering.

Samenvattend kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1. Er zijn en worden in de Limburgse samenleving diverse initiatieven ontwikkeld die archeologie dichterbij de samenleving brengen;
2. Archeologie leeft en er is sprake van een grote verscheidenheid aan initiatieven die de cultuurhistorische betekenis van onze Limburgse bodem vertellen. Verhalen over het rijke verleden van de (Eu)regio, het land, de provincie, de stad en het dorp;
3. De focus ligt daarbij nog grotendeels op de attractiviteit van archeologie, weliswaar met steeds meer inzet van vrijwilligers, maar de mogelijkheden voor sociale cohesie (brede welvaart) worden minder gebruikt;
4. De grote projecten De Vondst, Via Belgica en Archeoroute zijn verankerd;
5. Het wordt meer en meer vanzelfsprekend om bij ruimtelijke ontwikkelingen archeologie niet enkel als last, maar ook als kracht of sturend element te zien;
6. Het provinciaal depot voor bodemvondsten wordt frequent geconsulteerd, van de bruikleenmogelijkheden wordt veelvuldig gebruik gemaakt;
7. De positieve ervaringen met innovaties uit grootschalig archeologisch onderzoek in het Maasdal vinden hun weg naar de archeologie praktijk van gemeenten en waterschap;
8. Met diverse marktpartijen is vooraf en tijdens archeologisch onderzoek veelvuldig overleg over slimme aanpakken om de efficiency van onderzoek te vergroten;
9. De beschikbare middelen voor actielijn 1 zijn grotendeels besteed;
10. De beschikbare middelen voor actielijn 2 zijn voldoende voor hieraan gekoppelde acties.

Vooruitblik 2022-2023

Voor de resterende bestuursperiode zijn enkel voor actielijn 2 middelen beschikbaar en de voor De Vondst en Via belgica beschikbaar gestelde middelen in 2022, de projecten en initiatieven die gesubsidieerd zijn middels de subsidieregeling Klein erfgoed & Archeologie vinden ook in 2022 nog plaats. Hierdoor zijn op diverse plaatsen in Limburg publieksactiviteiten die het Limburgs archeologisch verleden ontsluiten voor een breed publiek. Daar waar mogelijk maken we in de periode 2022-2023 vanuit actielijn 2 de verbinding naar actielijn 1 door projecten te ondersteunen die zich richten op de wettelijke archeologische verplichtingen waarbij tevens publiek en vrijwilligers worden betrokken.

Actielijn 1: de (digitale) ontsluiting van archeologie voor een breder publiek.

Budget: 1.5 mln. + € 240.000 De Vondst

Actie	Inzet middelen <i>*Het totaaloverzicht ligt vast in het beleidskader.</i>	Evaluatie financiën	Evaluatie inhoud
Ondersteunen initiatieven die bijdragen aan de (digitale) ontsluiting van archeologie voor breed publiek en de inzet van vrijwilligers daarbij.	€ 800.000 € 106.950 (incidenteel en opdrachten) € 112.500 (investerings-agenda)	Middelen waren toereikend voor de periode 2020-2021. Voor de periode 2022-2023 zijn geen middelen geraamd. Restant €12.707,-.	Middels de subsidieregeling klein erfgoed en archeologie 2020-2021 is € 800.000 aan subsidie verstrekt voor initiatieven die een bijdrage hebben geleverd aan de doelstelling van deze actielijn. Daarnaast wordt er vanuit deze actielijn een subsidiebijdrage verleend aan de investering-sagenda Noord Limburg voor de drie onderstaande projecten: 1. Genneper Huys 2. Venray Remembers 3. Weverlose volmolen en schans. Tevens is aan een aantal grotere projecten die bijdragen aan de ontsluiting van archeologie voor een breed publiek een incidentele subsidie verleend vanuit de geraamde intensiverings-middelen.
Verstevigen samenwerking Rijk en benutten van Rijksmiddelen.	Geen financiering voor gelabeld.		We hebben projecten en initiatieven gestimuleerd om gebruik te maken van de beschikbare Rijksmiddelen voor archeologie, waaronder het Mondriaan fonds, Fonds voor Cultuurparticipatie, de Maaswerken en de Erfgoeddeal. Twee Limburgse initiatieven hebben succesvol gebruik gemaakt van deze Rijksmiddelen ten behoeve van publieks-ontsluiting archeologie: 1. Archeoroute Maas 2. Verborgten vondsten Villa Voerendaal 3. Stadspark Weert
Door ontwikkelen, verder uitbouwen en duurzaam borgen van De Vondst.	€ 240.000	Middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2022, voor de periode na 2022 zijn geen middelen geraamd. Beschikbaar budget 2022: € 106.908	De Vondst is in de periode 2020-2021 beperkt toegankelijk geweest gelet op de destijds geldende maatregelen rondom COVID-19. In 2022 vindt een separate evaluatie plaats over de duurzame borging van De Vondst die in Q4 2022 ter besluitvorming in het College van Gedeputeerde Staten wordt gelegd.
Stimuleren van de digitale ontsluiting van het archeologisch erfgoed.	Geen financiering voor gelabeld.		De collectie van het depot is aangesloten bij de Limburg collectie. Hierdoor is de Provinciale collectie digitaal beschikbaar en toegankelijk voor publiek.

Via project Via Belgica wordt de bekendheid van het Romeins verleden in Zuid-Limburg vergroot en vermarkt.	€ 262.500	Middelen zijn toe-reikend voor de periode 2020-2023. €61.863	De beschikbare middelen zijn ingezet voor een externe projectleider Via Belgica. Middels gemeentelijke financiering worden initiatieven ondersteund die het Romeins verleden verder bekend maken en worden omgezet in commerciële producten.
De projecten Via Belgica en Archeo-route worden geïntegreerd.	Geen financiering voor gelabeld.		Vanuit beide initiatieven wordt de samenwerking op dit moment verkend.
Doorontwikkeling Archeoroute en uitrol van Archeoroute naar minimaal vier speerpunten per gemeente (124 punten in heel Limburg)	Geen financiering voor gelabeld	€142.800 via subsidie-regeling Archeologie en Klein Limburgs Erfgoed 2020-2021	Middels provinciale subsidie vanuit o.a. de subsidieregeling klein erfgoed en archeologie en de 50% cofinanciering van derden zijn 16 archeologische vindplaatsen zichtbaar gemaakt in de leefomgeving en middels 4 fietsroutes verbonden. Hiermee komt het aantal archeoroutepunten op dit moment op 85.
Ondersteunen Stichting Nationale Archeologie Dagen en deelname aan de Nationale Archeologie dagen (NAD).	Geen financiering voor begroot		Na een intensieve provinciale betrokkenheid in de vorige bestuursperiode bij de opstartfase van de NAD verloopt dit evenement nu verder zonder provinciale opdracht. Als gevolg van de destijds geldende maatregelen rondom COVID-19 hebben in 2020 en 2021 geen Nationale Archeologie Dagen plaatsgevonden. Via communicatiekanalen en activiteiten in De Vondst nemen we actief deel aan de NAD 2022 en stimuleren we partijen in het veld om hier aan deel te nemen.
Vergroting attractiviteit en beleving van archeologisch verleden in het straatbeeld van de Limburgse centra (programma KLC)	Geen financiering voor begroot.	€ 200.000 vanuit de intensiveringsmiddelen aan besteed. Voor de periode 2022-2023 zijn hiervoor geen middelen beschikbaar.	Vanuit de beschikbare intensiveringsmiddelen is in totaal € 200.000 subsidie verleend aan onderstaande initiatieven • Stadspark Weert • Kazerne kwartier Venlo
Archeologische initiatieven worden ingezet als middel om deelname van kwetsbare doelgroepen aan de maatschappij te vergroten.	€ 40.000	In de periode 2020-2021 is € 40.000 vanuit de beschikbare intensiveringsmiddelen archeologie toegevoegd aan de subsidieregeling participatie 202-2021. Aan de subsidie-regeling participatie 2022-2023 zijn vanuit het beleidskader Archeologie geen middelen toegevoegd, maar blijft archeologie inhoudelijk wel verbonden aan de regeling.	Archeologie maakt onderdeel uit van de subsidieregeling participatie 2022-2023. Dat betekent dat partijen archeologie als middel kunnen inzetten om de deelname van kwetsbare groepen aan de maatschappij te vergroten.

Actielijn 2: De verbeterde archeologische monumentenzorg

Budget 2020 -2023: € 928.200

Restant 2022- 2023: € 470.741

Actie	Inzet middelen <i>*Het totaaloverzicht ligt vast in het beleidskader.</i>	Evaluatie financiën	Evaluatie inhoud
Meer eenduidig archeologiebeleid in Limburg.	Geen financiering voor gelabeld.		Samenwerking met en tussen gemeenten op het gebied van archeologiebeleid vindt plaats in het Beleidsplatform Erfgoed Limburg. Het betreft een doorlopend proces.
Inzetten op eenduidig archeologisch onderzoek in het Maasdal.	Geen financiering voor gelabeld.		Via het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) wordt er op projectbasis met waterschap en gemeenten afgestemd over de aanpak van archeologisch onderzoek waarin de provinciale ervaringen ingezet worden en eenduidigheid in aanpak wordt gerealiseerd. Het betreft een doorlopend proces.
Ondersteuning initiatieven die bijdragen aan doelgericht en efficiënt archeologisch onderzoek in Limburg.	Incidentele subsidie € 90.000		Er is een initiatief ontwikkeld m.b.t. de archeologische onderzoeks aanpak in het Maasdal waarvan de resultaten nog niet zijn opgeleverd. Het betreft een evaluatie van eerder gekozen methoden. Archeologisch onderzoek blijft continu innoveren waaraan een provinciale bijdrage geleverd kan worden.
De Provincie treedt op projectbasis in overleg met bij archeologie betrokken marktpartijen (o.a. projectontwikkelaars, ontgronders) t.b.v. een efficiënte aanpak archeologisch onderzoek (Amendement 49)	Geen financiering voor gelabeld.		Voor elk project waarbij de Provincie bevoegd gezag is op het gebied van archeologie is er altijd overleg en afstemming met initiatiefnemer (marktpartijen). Inbreng van deze partijen ten behoeve van het doelgericht en efficiënt onderzoek is daarmee gewaarborgd.
Stimuleren initiatieven ten behoeve van een vertaalslag van wetenschappelijke onderzoeksrapport naar publieksvriendelijke vertalingen en ruimtelijk ontwerp	Geen financiering voor gelabeld.		Middels initiatieven die vanuit actielijn 1 zijn ondersteund, zijn publieksvriendelijke vertalingen van wetenschappelijke rapporten gemaakt (bijvoorbeeld middels de archeoroute). Initiatieven die de vertalingen naar ruimtelijk ontwerp maken zijn/worden vooral via KLC en IBA ondersteund (Stadspark Weert, Romeinskwartier Heerlen en Kazerne kwartier Venlo).
Stimuleren en ondersteunen exposeren van vondsten uit het provinciaal depot	Maakt onderdeel uit van de financiering van provinciaal depot (zie regel beneden)		Jaarlijks sluit het depot circa 15 bruikleenovereenkomsten af met musea en instelling binnen en buiten Limburg(17 in 2020, 14 in 2021).

Uitvoeren wettelijke taak beheer en behoud archeologische vondsten en documentatie	€ 400.000	Middelen zijn toereikend voor de periode 2020-2023.	De Archeologische vondsten worden adequaat beheerd.
--	-----------	---	---

Colofon

Provincie Limburg

Limburglaan 10 Maastricht | Postbus 5700 6202 MA Maastricht

+31 (0)43 389 99 99 | postbus@prvlimburg.nl | www.limburg.nl

Afbeelding cover voor: Reconstructie Neanderthaler © Fabio Fogliazza
 achter: Opgraving Maaspark-Well © Reinier Ellenkamp

2205 1070

www.limburg.nl

monumenten
wacht limburg

Veldverkenning historische buitenplaatsen in Limburg

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
2. Onderzoeksopzet Groen Erfgoed	4
3. Onderzoeksuitvoering Groen Erfgoed	5
4. Bevindingen ten aanzien van structuurdragers	7
5. Conclusies en aanbevelingen	10

1. Inleiding

Het klimaat verandert voortdurend en ons landschap heeft de laatste jaren steeds vaker de negatieve gevolgen hiervan ondervonden: verdroging en lage waterstanden in eerdere jaren, en afgelopen zomer overstromingen en wateroverlast. De groene onderdelen van de rijksmonumentale historische buitenplaatsen kunnen hier onder te lijden hebben gehad.

In opdracht van de Provincie Limburg brengt Monumentenwacht Limburg middels een quickscan of veldverkenning de gesteldheid van de groenelementen van historische buitenplaatsen in kaart. Afgelopen zomer zijn 48 eigenaren in Limburg benaderd met het verzoek mee te werken aan een inspectie van de kwaliteit van de groene onderdelen van hun historische buitenplaats. Uiteindelijk hebben 32 eigenaren hun medewerking verleend aan een inspectie op hun buitengoed. In augustus zijn de betreffende buitenplaatsen geïnspecteerd met de bedoeling de meest urgente aandachtspunten in beeld te brengen. Naast de algemene onderhoudsstaat van het groen is specifiek aandacht besteed aan het opsporen van mogelijke gevolgen van klimaatverandering. Door deze veldverkenning ontstaat een algemeen beeld, op grond van constatering in het veld beleidsmatig en gericht actie kan worden ondernomen om het historisch groen te behouden of te herstellen.

De quickscan is uitgevoerd door ing. V. Stalman van Groenwacht Nederland, drs. ing. F. Reubsaet van Monumentenwacht Limburg en dhr. G. Bastiaan van de Groene en Archeologische Monumentenwacht. De resultaten zijn in onderstaande beknopte rapportage samengevat. De verzamelde gegevens geven een voorlopige indruk van de staat van de groenaanleg van buitenplaatsen en de ernst en de impact van de verdroging.

Drs. Armand Opreij
Directeur-bestuurder Monumentenwacht Limburg

Maastricht, 7 oktober 2021

2. Onderzoeksofzet Groen Erfgoed

Het onderzoek betreft de 48 buitenplaatsen met een tuin- en parkaanleg (Groen Erfgoed) met een eigen monumentnummer en gelden als eigenstandig monument. Alle eigenaren hebben op het adres van de buitenplaats of, indien bekend, op hun woonadres een uitnodigingsbrief ontvangen met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. Een complicerende omstandigheid was dat niet alle buitenplaatsen worden bewoond door de eigenaar; bovendien hebben enkele buitenplaatsen recent een andere eigenaar gekregen.

Enkele eigenaren hebben direct, via email of telefoon, op de uitnodigingsbrief gereageerd. Eén eigenaar gaf aan niet mee te willen werken aan het onderzoek. De eigenaren die nog niet hadden gereageerd, zijn daarop telefonisch benaderd. Dit leverde alsnog verschillende aanmeldingen op; een aantal eigenaren bleek echter op vakantie te zijn of kon ons om een andere reden niet ontvangen. Alle buitenplaats-eigenaren van wie nog geen medewerking was verkregen, hebben vervolgens via email een reminder ontvangen en zijn ook nog telefonisch benaderd.

Uiteindelijk hebben, op een relatief korte termijn, 32 eigenaren van historische buitenplaatsen hun medewerking toegezegd (zie bijlage). Slechts van enkele eigenaren is geen reactie of respons ontvangen. Met de eigenaren die bereid waren mee te werken is telefonisch een afspraak gemaakt voor een bezoek aan hun buitenplaats. Meestal is bij het bezoek, voorafgaand aan de inspectie van de buitenplaats, met de eigenaren gesproken.

Naast het verzoek / aanbod voor een quickscan kregen de eigenaren ook een korte vragenlijst van het Limburgs Particulier Grondbezit (LPG) en de Bosgroep-Zuid over de problematiek rond de klimaatinvloeden. De resultaten van deze enquête vallen buiten dit onderzoek en zijn daarom niet meegenomen in de rapportage.

3. Onderzoeksuitvoering Groen Erfgoed

Het uitgangspunt van de quickscan is:

- het in beeld brengen van de historische structuurdragers van de historische buitenplaats;
- het in beeld brengen van het beheer;
- de inschaling in de categorieën regulier onderhoud, restauratie en licht en groot herstel;
- een nulmeting, als hulpmiddel voor het beleid van de provincie Limburg

Om het groene erfgoed goed te kunnen monitoren zou het wenselijk zijn om alle 48 buitenplaatscomplexen in beeld te brengen. De positieve respons van 32 landgoedeigenaren op de uitnodiging voor het onderzoek geven een goede indicatie, maar geen compleet en betrouwbaar beeld van het geheel van verdrogingsverschijnselen en de gevolgen daarvan.

Bij ieder complex zijn we bij het onderzoek uitgegaan van de grenzen zoals deze zijn aangegeven op de begrenzingskaarten die zijn toegevoegd aan de aanwijzingsbesluiten van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Binnen het groene erfgoed is in dit onderzoek onderscheid gemaakt in zogenaamde terreintypen (zie bijlage kaartmateriaal). Het groene erfgoed van de geïnspecteerde buitenplaatsen is beoordeeld aan de hand van zogeheten indicatieve structuurdragers, zoals deze worden gebruikt en omschreven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE):

- lanen
- toegangswegen
- waterpartijen
- parkbossen
- park
- siertuin
- moestuin
- boomgaard

De gebouwen en bouwkundige elementen zijn niet meegenomen in het onderzoek. Om de gevolgen van klimaatverandering te kunnen bepalen hebben we gekeken naar indicatoren als het peil van waterpartijen, droogtestress bij bomen en beplanting en naar andere aantastingen. Deze indicatoren zijn geïnventariseerd en waar nodig nader toegelicht, en vertaald in aandachtspunten voor de verschillende structuurdragers.

Bij het onderzoek hebben we, behalve de staat van het groen, ook de eigendomssituatie in kaart gebracht. Deze is uiteraard van belang wanneer er beheersmaatregelen nodig zijn. Er zijn drie mogelijkheden:

- particulieren als hoofdeigenaar (inclusief particuliere stichtingen, particuliere NSW-BV's, onverdeelde eigendommen)
- overige particulieren (niet hoofdeigenaren) en terrein-beherende instanties zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer (SBB) en Stichting het Limburgs Landschap (SLL)
- derden, met name waterschappen en gemeenten.

Het blijkt dat circa 75% van de historische buitenplaatsen in eigendom van particulieren is. valt.

De inspectie is gebaseerd op een beoordeling van de structuurdragers en hun onderhoudsstaat en de bevindingen zijn vastgelegd in een opnameformulier met een waarderingstoekenning. Als basis is de Quicksan genomen zoals deze ook in de provincie Utrecht is uitgevoerd. De waardering is geheel conform de beoordelingssystematiek NEN 2767 en die van Monumentenwacht Limburg, met de classificaties Goed, Redelijk, Matig en Slecht, toegekend per buitenplaats.

Goed	aandachtspunten komen incidenteel voor	< 2%	regulier onderhoud
Redelijk	aandachtspunten komen plaatselijk voor	2-10%	licht herstel - extra onderhoudswerkzaamheden
Matig	aandachtspunten komen regelmatig voor	10-50%	groot herstel - achterstallig onderhoud
Slecht	aandachtspunten komen algemeen voor	> 50%	vervanging

De QS-inspectie behelst uiteraard een waardering van de huidige stand van zaken. De waardering van de groenstructuren kwam tot stand op basis van:

- de redengevende omschrijving (RGO) van het Groene Erfgoed monument,
- beschikbare QS gegevens uit 2012-2013 en
- de waarderingscriteria:
 - o cultuurhistorische en tuinhistorische waarde,
 - o gaafheid en herkenbaarheid van de aanleg.

4. Bevindingen ten aanzien van structuurdragers

In de Quickscan is met betrekking tot de structuurdragers het volgende geconstateerd.

Lanen:

- Opmerkelijk is de leeftijd van de meeste lanen; veel lanen hebben een formele aanleg die dateert uit de 19^e en 20^e eeuw. De laanbomen variëren in leeftijd tussen de 100 en 200 jaar.
- Bij toenemende leeftijd neemt over het algemeen de vitaliteit af en verschijnen ouderdomsgebreken; uitval wordt weliswaar vaak ingeboet, maar het resultaat is zelden bevredigend.
- Ondanks de uitval is slechts een klein deel van de lanen geheel vervangen. Mogelijk speelt het ontbreken van financiële middelen hierbij een rol; provinciale vergoedingsregelingen ontberen continuïteit. Ook roept het voornemen tot het vellen van een laan bij het publiek nogal eens weerstand op.

Toegangswegen:

- Deze zijn veelal onderdeel van de parkaanleg.

Waterpartijen:

- Op de meeste buitenplaatsen blijkt het eigendom en beheer in handen te zijn van het Waterschap; de waterpartijen zijn deels in het verleden onteigend. Opvallend is dat onderhoudsintensieve duikers, stuwen, in- en uitlaten e.d. vaak buiten het beheer van het Waterschap zijn gebleven; eigenaren moeten dan zelf opkomen voor het vaak kostbare onderhoud van deze elementen.
- Voorheen richtte het Waterschap het beheer vooral op kwantiteit: beheer gericht op voldoende watertoevoer en -afvoer. Momenteel staan bij het Waterschap ecologische afwegingen voorop: kwaliteitsbeheer en waterbergend vermogen; streven is het wateroverschot dat op een bepaald moment aanwezig is vast te houden tot er water nodig is op een later moment. In de praktijk blijkt dat het bekensysteem – vooral in Zuid-Limburg – in drogere periodes onvoldoende watervoerend is. Onvoldoende wateraanvoer naar vijverpartijen en grachten heeft mogelijk ook gevolgen voor de funderingen van de gebouwen.
- Het onttrekken van grond- en oppervlaktewater elders heeft negatieve gevolgen voor de watertoevoer van de buitenplaatsen.
- De recente wateroverlast en de overstromingen in juli 2021 hebben zich niet beperkt tot de buitenplaatsen langs de Geul en Gulp, de Roer en de Maas. Retentiebekkens bij Horn en Vaalsbroek raakten overbelast, braken door en overstroomden delen van de buitenplaatsen in het stroomgebied. Veel bekensystemen waren niet berekend op de aan- en afvoer van het water, waardoor aangrenzende terreinen overstroomden. De inspectie bracht bovendien aan het licht dat beken nogal eens zijn afgekoppeld van het wateraf- en aanvoersysteem; soms zijn ze (door slechte bereikbaarheid) niet opgenomen in het maaibeheer, is er sprake van gebrekkig maaibeheer (slechts één oever geschoond) of zijn ze pas opgeschoond ná de wateroverlast.

- Of er schade is ontstaan aan het bomenbestand ten gevolge van de wateroverlast is voorsnog niet in te schatten; schade aan heesters en heestergroepen was wel waarneembaar.

Parkbossen:

- De parkbossen vormen vaak de buitenste schil van de parkaanleg. Deze zijn vaak als wandelbossen in gebruik en worden als zodanig door het publiek gewaardeerd. Het beheer blijft vaak beperkt tot het instandhouden van deze functie. De omvang van de parkbossen bemoeilijkt het beheer, waardoor vaak wordt teruggevallen op een 'bosbouwkundig' beheer. Vooral organisaties zoals SBB en Natuurmonumenten beheren de parkbossen over het algemeen extensiever en 'natuurlijk'. Maar dergelijk ecologisch beheer kan leiden tot verandering en soms ook aantasting van het karakter van de oorspronkelijke aanleg.

Park:

- De oudere landschappelijke parken zijn over het algemeen ontstaan vanaf 1820. Ook zijn rond het begin van de 20^e eeuw een aantal parken heringericht in landschapsstijl, of aangelegd in een neo- of gemixte stijl, met zowel formele als landschapsstijl-elementen.
- Het huidige bomenbestand heeft dus een respectabele leeftijd van 100-200 jaar; dergelijke bejaarde bomen zijn uiteraard minder vitaal. Momenteel ligt de nadruk bij het beheer op behoud van de huidige parkaanleg; ingrepen beperken zich tot het verwijderen van zieke en gevaarlijke exemplaren. Heestergroepen worden vaak eerder verjongd, ofwel door snoei ofwel door heraanplant. Borders binnen de parkaanleg zijn vaak verdwenen wegens het arbeidsintensieve onderhoud, of zijn opnieuw ingericht naar een eigentijds ontwerp;
- Tijdens de inspectie hebben we (nog) geen belangrijke schade aan de beplanting kunnen constateren ten gevolge van droogtestress. Schade door de droogte van de afgelopen zomers heeft zich deels spontaan hersteld.
- De gevolgen van een warmer wordend klimaat zijn wel indirect zichtbaar: opwarming is waarschijnlijk mede schuld aan de komst van diersoorten en schimmels die aantastingen veroorzaken: buxusmot en buxusschimmel, mineermot en taxuskever in de hagen en heestergroepen; roest in populieren, massaria in platanen en essentaksterfte. Meer recent zijn de aantastingen van de letterzetter in naaldhout. Dit gezegd zijnde: veel geconstateerde aantastingen en achteruitgang hebben toch eerder een relatie met de ouderdom van het bomenbestand.

Siertuin:

- Deze zijn vaak gesitueerd in de directe omgeving van het kasteel of huis. Soms is de aanleg uit het verleden behouden, maar we zien ook veel latere aanvullingen naar eigentijds ontwerp.
- De hagen en de bloemen- en heesterborders vragen veel onderhoud; de huidige Subsidie Instandhouding Monumenten (SIM) biedt echter onvoldoende financiële steun om dit onderhoud naar behoren uit te voeren.
- Eigenaren moeten de kernwaarden van de categorie 'siertuin' onderbouwen aan de hand van literatuur en/of het oorspronkelijke ontwerp van een architect. Deze documentatie ontbreekt vaak, waardoor subsidie wordt gemist.

Moestuin:

- Door hun arbeidsintensieve karakter zijn de oorspronkelijke moestuinen deels verdwenen. Vaak wordt een klein deel aangehouden voor privégebruik en wordt de rest geïntegreerd in de parkaanleg.

Boomgaard:

- Een groot deel van de boomgaarden is beplant met hoogstamfruitbomen. Omdat deze veel onderhoud vergen is het aantal boomgaarden afgenomen. Op sommige buitenplaatsen bestaan nog wel grotere boomgaarden binnen de aanleg, maar deze worden dan veelal agrarisch beheerd. Van de kleinere boomgaarden zijn vaak alleen nog restanten aanwezig; deze zijn dan geïntegreerd in de parkaanleg;
- Tot voor kort werden veel werkzaamheden verricht door de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (IKL) en de Stichting tot behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (PHB). Helaas zijn deze partijen verdwenen. De huidige Subsidie Instandhouding Monumenten (SIM) biedt onvoldoende financiële steun.

Algemeen voor lanen, parkbossen en parken:

- Fluctuaties van de grondwaterstand ten gevolge van weersomstandigheden, maar ook door maatregelen die de grondwaterstand beïnvloeden/verhogen, hebben hun impact op de beplantingen en in het bijzonder op het bomenbestand. Bomen zijn ingesteld op normale schommelingen van het grondwater. Maar de extreme schommelingen van de laatste jaren tasten de conditie van bomen aan, zeker die van gevoelige soorten. Hun gemiddeld hoge leeftijd maakt de bomen extra kwetsbaar.
- Tijdens de inspectie wordt in het bijzonder aan beuken en eiken teruggang in vitaliteit geconstateerd.
- We hebben een toename geconstateerd van schade aan de beplantingen door de activiteiten van bevers en dassen; dit ten gevolge van het ecologisch en natuurlijk beheer van terreinen buiten de begrenzing van de buitenplaatsen. Vooral dassen veroorzaken door het graven van burchten schade aan waardevolle delen van de aanleg – en daarnaast ook aan monumentale bouwkundige elementen.

5. Conclusies en aanbevelingen

In het kader van het behoud van Groen Erfgoed is in dit onderzoek de kwaliteit van de groene onderdelen van 32 van de 48 rijksbeschermden buitenplaatsen gemeten aan de hand van indicatieve structuurdragers. In het opnameformulier zijn de hoofdstructuren en de herkenbaarheid gewaardeerd en is de onderhoudsstaat vastgelegd. Om een compleet beeld te krijgen van het totale Groen Erfgoed is het nodig om alle 48 complex-historische-buitenplaatsen in Limburg te monitoren.

Ten opzichte van het onderzoek uit 2012-2013 kunnen we constateren dat de structuurdragers (als omschreven in de redengevende omschrijvingen van de RCE) grotendeels behouden zijn gebleven. De onderhoudsstaat van de structuurdragers vertoont een wisselend beeld. Over het algemeen kan met regulier onderhoud het beheer op peil worden gehouden. Een groot aantal eigenaren doet voor dit reguliere onderhoud een beroep op de rijksregeling Subsidie Instandhouding Monumenten (SIM). Daar waar eigenlijk herstel of groot herstel nodig is, constateren we dat er sprake is van een toenemende mate van achterstallig onderhoud.

Vooraf de vervanging van lanen of laandelen, het uitvoeren van (kostbare) baggerwerken en het aanbrengen van beschoeiingen vragen aandacht. De huidige subsidieregelingen bieden voor dit soort grotere hertelmaatregelen onvoldoende financiële ondersteuning. Eigenaren hebben vooral behoefte aan een goede regeling voor (deel)restauratie en groot herstel van achterstallig onderhoud en vervanging van groenelementen.

Tot voor kort werden veel onderhoudswerkzaamheden verricht door de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (IKL) en de Stichting tot behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (PHB). De huidige Subsidie Instandhouding Monumenten (SIM) biedt onvoldoende financiële steun. Aangezien beide instanties – en de onderliggende aantrekkelijke financieringsconstructie – zijn weggevallen, heeft dit al op korte termijn een negatieve uitwerking op de onderhoudsstaat van waardevolle groenelementen en boomgaarden.

Waar het gaat om de gevolgen van klimaatverandering moet in ogenschouw worden genomen dat de buitenplaatsen meest deel uitmaken van een groter landgoed, en überhaupt van een groter, extern, geheel. De huidige quickscan, die zich heeft beperkt tot het beschermde deel van de buitenplaatsen, biedt onvoldoende aangrijpingspunten om de bredere problematiek in beeld te brengen. Een specifieke aanbeveling is dan ook om een verkenning uit te voeren – zoals gedaan in de provincie Noord-Brabant – naar de effecten van klimaatverandering op complex-historische-buitenplaatsen inclusief bijbehorende landgoederen; zo kan er geanticipeerd worden op de gevolgen van klimaatverandering en kunnen voorstellen voor vervolgstappen worden aangedragen.

Tijdens de inspectie (momentopname augustus 2021) van de beplantingen binnen de buitenplaatsen hebben we geen significante effecten of gebreken kunnen constateren die het gevolg zijn van droogtestress. Schade in het verleden door de droogte van de afgelopen zomers heeft zich deels hersteld.

Wel heeft het warmer wordende klimaat gezorgd voor de komst van plagen en schimmels die aantastingen veroorzaken aan de beplantingen. Een groot deel van de geconstateerde aantastingen zijn echter hoofdzakelijk te wijten aan de ouderdom (100 jaar en ouder) van het bomenbestand. De inspectie bracht vooral achteruitgang aan het licht aan eiken en beuken.

Door het ecologisch en natuurlijk beheer van terreinen buiten de begrenzing van de buitenplaatsen zijn bevers en dassen in aantal toegenomen; deze hebben ook binnen de grenzen van de buitenplaatsen schade veroorzaakt. Vooral de bever en de das vormen een bedreiging voor

waardevolle delen van de oorspronkelijke historische groenaanleg, en voor monumentale bouwkundige elementen.

Schommelingen van de grondwaterstand ten gevolge van meer dan gemiddeld droge dan wel natte zomers, maar ook de maatregelen ter verhoging van de grondwaterstand, hebben hun impact op de beplantingen, in het bijzonder op het bomenbestand. De extreme veranderingen van de laatste jaren veroorzaken pieken waarop het bomenbestand niet kan anticiperen, met als gevolg schade aan gevoelige boomsoorten.

Tot de buitenplaatsen behorende waterpartijen en bekensystemen blijken in de meeste gevallen in eigendom van en beheer bij het Waterschap te zijn. In de praktijk blijkt dat de watervoerendheid van het bekensysteem – zeker in Zuid-Limburg – in de drogere periodes onvoldoende is. Ook de stelselmatig onttrekking van grond- en oppervlaktewater beïnvloedt de watertoevoer van de buitenplaatsen via vijverpartijen en grachten negatief, met gevolgen voor het groen, en soms ook voor (de fundamente(n) van) bouwwerken.

De gevolgen van de recente wateroverlast en de overstromingen in juli van dit jaar hebben zich niet beperkt tot de buitenplaatsen langs de Geul en Gulp, de Roer en de Maas. Veel bekensystemen bleken niet berekend op de grote aan- en afvoer van regenwater. Eventuele gevolgschade aan het bomenbestand is vooralsnog niet in te schatten; de schade aan de heesters en heestergroepen was al wel waarneembaar.

Bij de eigenaren is vooral behoefte aan:

- een betere samenwerking tussen eigenaren en Waterschap, vooral op het gebied van het beheer van watersystemen, het herstellen van waterlopen, vijvers en grachten om waterbergend vermogen te creëren.
- het ontwikkelen van een platform voor een integrale samenwerking ten behoeve van Limburgse buitenplaatsen en landgoederen; hierbinnen zouden eigenaren, gemeenten, Provincie, Waterschap, Monumentenwacht op zowel het gebied van Gebouwd Erfgoed, Groen Erfgoed, Archeologie als landschap elkaar moeten ontmoeten en gezamenlijk optrekken, strategische verbindingen kunnen leggen, kennis en ervaring uitwisselen en ontwikkelen.

Slotconclusie

Verdrogingsverschijnselen binnen de beschermde buitenplaatsen zijn vooralsnog niet geconstateerd. De invloed van klimaatverandering is mogelijk pas zichtbaar op langere termijn. Maar hoewel droogte, extreme regenval en een toename van schimmels en plagen de vitaliteit van de beplantingen kunnen aantasten, is vooralsnog het belangrijkste 'probleem' dat de historische groenaanleg op de buitenplaatsen veelal dateert uit de 19^e en 20^e eeuw; de beplantingen – en vooral de bomen – zijn simpelweg vanwege hun leeftijd op hun retour. Iets zal dan de uiteindelijke uitval in gang zetten, of het nu droogte, een hoge grondwaterstand, stikstof of aantasting door schimmels of insecten is. Maar het verval is een natuurlijk proces en onomkeerbaar. Het Groen Erfgoed wordt in de basis gevormd door de groene structuurdragers en om die in stand te houden moet worden ingezet op verjonging en herstel. In het toekomstige beleid van de provincie Limburg moet het behoud van het Groen Erfgoed, door herstel en nieuwe aanplant van de structuurdragers rond de historische buitenplaatsen, een belangrijk aandachtspunt blijven. De armoedige vervanging en het gebrekkige herstel van de historische groene structuurdragers door het uitblijven van gericht stimulerend subsidiebeleid zijn wellicht nog nijpender dan de gevolgen van de klimaatverandering.

Om in te spelen op de klimaatveranderingen is het zaak om waterbergend vermogen te creëren door in te zetten op herstel van waterlopen, vijverpartijen en grachten als natuurlijke buffers.

Bijlagen:

- Uitnodigingsbrief Stichting Monumentenwacht Limburg
- Lijst van 48 rijks beschermde complex historische buitenplaatsen
- Redengevende omschrijvingen RCE
- Opnameformulieren quickscan op objectniveau
- Kaarten met grens bescherming en terreintypen (ondergrond luchtfoto en topografie).

Legenda

 grens bescherming complex	 landschappelijk element	 park	 moestuin	 landbouwgrond
 gebouwen	 laan	 parkweide	 boomgaard	 overig bos
 hakhout	 parkbos	 siertuin	 waterpartij	 overig terrein